

SPIRTLARNING ISHLATILISHI VA INSON ORGANIZMIGA FIZIOLOGIK TASIRI

Usakova Zaruxan Turebaevna

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi

Qoraqalpoq akademik litseyi Kimyo fani o'qituvchisi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada spirtlarning qo'llanilishi va inson organizmiga fiziologik ta'siri tahlil qilinadi. Spirtlar kimyoviy tarkibi va xususiyatlariga ko'ra turli sohalarda, jumladan, farmatsevtika, tibbiyot, oziq-ovqat sanoati va sanoat ishlab chiqarishida keng qo'llaniladi. Ayniqsa, etanol eng ko'p ishlatiladigan spirt bo'lib, uning tibbiyotdagi dezinfeksiya vositasi sifatidagi roli muhimdir.

Shuningdek, spirtlarning inson organizmiga ta'siri ikki tomonlama bo'lishi mumkin: me'yorida iste'mol qilinganda dorivor xususiyatlarga ega bo'lsa, ortiqcha miqdorda qabul qilinganda esa zaharlanish, jigar kasalliklari, yurak-qon tomir tizimiga zarar yetkazishi mumkin. Spirtli ichimliklarning uzoq muddat iste'moli asab tizimi va psixologik holatga ham jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Spirtlar, etanol, fiziologik ta'sir, organizm, tibbiyot, dezinfeksiya, zaharlanish, jigar kasalliklari, yurak-qon tomir tizimi, asab tizimi, spirtli ichimliklar, salomatlik.

Spirtlar kimyoviy birikmalar sinfiga kirib, turli sohalarda keng qo'llaniladi. Ularning ichida eng mashhuri etanol bo'lib, tibbiyot, farmatsevtika, oziq-ovqat sanoati va boshqa ko'plab sohalarda ishlatiladi. Spirtlarning inson organizmiga ta'siri ularning turi, miqdori va foydalanish usuliga bog'liq.

Tibbiyotda spirtlar dezinfeksiya vositasi sifatida, ayrim hollarda esa dorivor modda sifatida qo'llanadi. Biroq, spirtli ichimliklar shaklida ortiqcha iste'mol qilinishi jiddiy salomatlik muammolariga sabab bo'lishi mumkin. Uzoq muddatli iste'mol qilish jigar kasalliklari, yurak-qon tomir tizimi buzilishlari, asab tizimi va psixikaga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th February, 2025

Spirtlarning turlari va ularning qo'llanilishi. Spirtlar kimyoviy tarkibiga ko'ra bir nechta guruhlarga bo'linadi. Eng ko'p tarqalganlari quyidagilar:

- Etanol (C_2H_5OH) – tibbiyot, farmatsevtika va oziq-ovqat sanoatida qo'llaniladi. Antiseptik sifatida ishlatiladi, spirtli ichimliklarning asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi.
- Metanol (CH_3OH) – sanoatda erituvchi va yonilg'i sifatida qo'llanadi. Inson organizmi uchun juda zaharli.
- Izopropanol (C_3H_7OH) – tibbiyot va kosmetika mahsulotlarida dezinfeksiya vositasi sifatida ishlatiladi.
- Glitserin ($C_3H_8O_3$) – farmatsevtika va kosmetika sanoatida namlovchi vosita sifatida ishlatiladi.

Spirtlarning inson organizmiga ta'siri. Spirtlar inson organizmiga har xil ta'sir ko'rsatadi. Bu ta'sir ularning tarkibi va miqdoriga bog'liq.

- Foydali ta'siri. Etanol kichik miqdorda ishlatilganda qon aylanishini yaxshilashi mumkin.

Tibbiyotda antiseptik sifatida bakteriya va viruslarni yo'q qilishda qo'llaniladi.

Ba'zi dorilarning tarkibiga kiritilib, dori moddalarining yaxshi erishini ta'minlaydi.

- Salbiy ta'siri. Asab tizimiga ta'siri: Spirtli ichimliklar miya faoliyatini susaytirib, koordinatsiyani buzadi, uzoq muddat iste'mol qilinganda esa xotira va aqliy qobiliyatga zarar yetkazadi.

Jigar va buyraklarga ta'siri: Spirtning uzoq muddat iste'moli jigar sirrozi va yog'li gepatozga olib kelishi mumkin.

Yurak-qon tomir tizimiga ta'siri: Spirtli ichimliklarning ortiqcha iste'moli yurak urishini tezlashtirib, qon bosimini oshiradi va yurak kasalliklari xavfini oshiradi.

Immunitetga ta'siri: Spirtli ichimliklar organizmning infeksiyalarga qarshi kurashish qobiliyatini pasaytiradi.

Spirtlarning zararini kamaytirish yo'llari. Spirtli ichimliklarni me'yorida iste'mol qilish yoki umuman iste'mol qilmaslik tavsiya etiladi.

Jigar va yurak salomatligini saqlash uchun sog'lom turmush tarziga rioya qilish muhimdir.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th February, 2025

Spirit asosidagi dorilarni faqat shifokor tavsiyasiga binoan iste'mol qilish lozim. Metanol va boshqa zaharli spirtlardan ehtiyot bo'lish va ularning noto'g'ri ishlatilishining oldini olish kerak.

Spirtlarning inson organizmiga ta'siri muayyan miqdor va sharoitga bog'liq bo'lib, ularning foydali jihatlari bilan bir qatorda zararli ta'sirlari ham mavjud. Shu sababli, spirtli moddalarni ishlatishda ehtiyotkorlik va me'yor tamoyiliga amal qilish zarur. Spirtlarning ishlatilishi va inson organizmiga fiziologik ta'siri. Spirtlarning ishlatilishi. Spirtlar (alkogollar) kimyo sanoatida, tibbiyotda, farmatsevtikada va maishiy hayotda keng qo'llaniladi. Ularning ba'zi qo'llanilish yo'nalishlari quyidagilar:

- Sanoatda – erituvchi sifatida, yoqilg'i va kimyoviy vositalar tayyorlashda ishlatiladi.
- Tibbiyotda – antiseptik (dezinfeksiya qiluvchi) vosita sifatida, dorilar tarkibida ham uchraydi.
- Farmatsevtikada – dorilar, ekstraktlar va tinkturalarni tayyorlashda ishlatiladi.
- Ovqat sanoatida – ichimliklar ishlab chiqarishda, konservatsiya va ekstraksiya jarayonlarida qo'llaniladi.
- Maishiy kimyoda – tozalash vositalari va kosmetika mahsulotlari tarkibida bo'ladi. Inson organizmiga fiziologik ta'siri. Spirtlar, ayniqsa, etanol, inson organizmiga turli xil ta'sir ko'rsatadi:

Markaziy asab tizimiga ta'siri. Kichik dozalarda – kayfiyatni ko'tarishi, eforiya hissini uyg'otishi mumkin.

Katta dozalarda – koordinatsiya buzilishi, reflekslarning sustlashishi, ongni yo'qotish va hatto koma holatiga olib kelishi mumkin.

Jigar va buyraklarga ta'siri. Spirtli ichimliklarni ko'p iste'mol qilish jigar sirrozi, yog'li gepatoz va jigar yetishmovchiligiga olib keladi. Buyrak faoliyatiga ham zarar yetkazishi, organizm suvsizlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Yurak-qon tomir tizimiga ta'siri. Qon bosimini oshirishi yoki tushirishi mumkin.. Yurakning ritmini buzishi va uzoq muddat iste'molda ateroskleroz xavfini oshirishi mumkin.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th February, 2025

Ovqat hazm qilish tizimiga ta'siri. Oshqozon shilliq qavatini shikastlashi, gastrit va oshqozon-ichak yarasi rivojlanishiga sabab bo'lishi mumkin. Me'da osti bezi funksiyasini buzib, pankreatit rivojlanishiga olib kelishi mumkin.

Gormonlar va reproduktiv tizimga ta'siri. Erkaklarda testosteron miqdorini kamaytirishi, jinsiy zaiflikka olib kelishi mumkin. Ayollarda homiladorlik paytida iste'mol qilingan spirt homila rivojlanishida turli patologiyalar keltirib chiqarishi mumkin.

Immun tizimiga ta'siri. Immunitetni susaytirib, infeksiyon kasalliklarga moyillikni oshirishi mumkin. Spirtli ichimliklarni me'yoridan ortiq iste'mol qilish surunkali kasalliklarni keltirib chiqarishi, jismoniy va ruhiy salomatlikka jiddiy zarar yetkazishi mumkin. Shuning uchun ularni nazorat bilan va ehtiyotkorlik bilan iste'mol qilish lozim.

Xulosa:

Spirtlar inson organizmiga turli yo'llar bilan ta'sir qiladi. Ular kichik dozada kayfiyatni ko'tarishi, ijtimoiy faoliyatni rag'batlantirishi mumkin, ammo ortiqcha iste'mol salomatlikka jiddiy zarar yetkazadi. Spirtlarning uzoq muddatli va me'yoridan ortiq ishlatilishi asab tizimi, jigar, yurak-qon tomir tizimi, ovqat hazm qilish va reproduktiv tizimlarga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, immun tizimini susaytirib, kasalliklarga nisbatan zaiflashtiradi. Shuning uchun spirtli ichimliklarni ehtiyotkorlik bilan, me'yorida iste'mol qilish va ulardan zarur hollarda foydalanish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) Z.Sobirov, " Organik kimyo " TATU "aloqachi" nashr Tosh shax AmirTemur ko'chasi 108-uy
- 2) O.S.Sadiqov, K.S.Sultanov, O.Y.Yo'ldoshev organik kimyo "o'qituvchi" nashr Toshkent 30-uy
- 3) B.Raxmonov organik kimyo Toshkent shaxri
- 4) P.N.Mirzayev, M.P.Mirzayeva kimyo "Akademnash" Toshkent 2019-yil
- 5) S.Fazliyev, R.Hazratqulov, E.Maxmudov kimyo "Yangi kitob" nashr Toshkent 2017-yil.